

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Петришин Людмила Йосипівна
м.Тернопіль

У статті на основі проведеного теоретико-методичного аналізу проблеми дослідження обґрунтовано особливості моделювання процесу формування креативності майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі; охарактеризовано компоненти моделі ФКМСП; визначено мету та ціннісно-мотиваційне її забезпечення.

Ключові слова: формування, креативність, процес формування, модель, майбутні соціальні педагоги.

Сучасні реалії життя, стан соціально-економічного розвитку України обумовили важливі зміни у філософії освіти, визначенні мети, завдань, форм і методів, методичних засобів діяльності. Слід зауважити, що на розвиток освіти вплинули ще й суспільні інтеграційні процеси, що зумовили потребу реформувати освіту на всіх рівнях, оскільки наявні системи не повністю відповідають сучасним запитам суспільства.

Актуальність дослідження. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації творчої особистості майбутнього фахівця, що дозволить повною мірою розкрити природні здібності особистості, знайти своє місце в житті, ставити значущі цілі й досягати їх. На сьогодні в освіті створюється нова система, де особистість повноцінно живе, проектує своє майбутнє, свій шлях, враховуючи власні можливості, ставлячи перед собою завдання самовдосконалення, самовиховання, творчої самореалізації. При цьому постає питання формування креативності особистості, її здатність до творчо нестандартного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми як професійної так і власної життєдіяльності. Таким чином однією з ключових проблем професійної освіти стала проблема формування і розвитку креативної особистості майбутнього професіонала. Саме тому майбутній соціальний педагог має бути креативною особистістю – повинен швидко адаптуватись у мінливих життєвих ситуаціях, критично та творчо мислити, використовувати набуті знання та вміння в професійній діяльності, бути здатним генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення; вміти добувати та творчо переробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її у професійній діяльності.

Такі якості можуть бути сформовані у процесі спеціально організованих педагогічних впливів у системі освіти, яка повинна сама бути креативною, прагнути до творчого вирішення проблеми через використання сучасних інноваційних технологій для досягнення визначеної мети – формування креативної особистості майбутнього фахівця (соціального педагога).

Таким чином, сучасна освіта повинна відповідати такій організації навчання і виховання та розвитку креативної особистості, у якій педагог, так і студент, матиме сприятливі умови для самореалізації, прагнути до отримання креативного продукту інтелектуальної та професійної діяльності і самостійного створення нового. Саме тому у підготовці майбутніх соціальних педагогів освіта повинна бути спрямована на формування та розвиток загальної креативності учасників педагогічного процесу; передбачати гнучку систему форм і методів організації навчально-виховного процесу, відповідно до здібностей, нахилів, потреб студента; бути

зорієнтованою на використання інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують особистісне зростання та розвиток креативного потенціалу особистості.

Формування цілей статті. У контексті виконання завдань нашого дослідження ми розглядатимемо концептуальну модель формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “формування” у педагогіці розглядаються як результат розвитку людини, пов'язаний з цілеспрямованими змінами особистості через виховання, освіту і навчання [1, с.43]. Саме поняття “формування креативності соціального педагога” і складе основу нашого подальшого наукового дослідження. Професійна підготовка соціального педагога – процес, якому притаманні певні характеристики і особливості, обумовлені специфікою соціально-педагогічної діяльності, необхідністю постійного самовдосконалення, творчого розвитку, приведення рівня професійної компетентності до вимог сучасного суспільства.

У вирішенні дослідницьких завдань ми виходили з того, що успішне формування креативності в майбутніх соціальних педагогів, стане можливим, коли для цього буде приведена в дію концептуальна модель формування креативності студентів – соціальних педагогів та забезпечені умови її реалізації.

Моделювання як метод пізнання і метод дослідження в педагогіці надає нам можливість конкретизувати проблему, що вивчається та більш чітко її окреслити, встановити її зв'язок з аналогічними науковими проблемами.

У “Сучасному словнику іншомовних слів”, модель (італ. *modelo*, лат. *modulus* – міра, ритм, такт) розглядається як схема для пояснення якогось предмета, явища або процесу в природі та суспільстві [2, с.461].

Окрім того моделювання виступає “матеріальним або уявним імітуванням реально існуючої системи шляхом спеціального конструювання аналогів, моделей, в яких відтворюються принципи організації і функціонування цієї системи” [3, с.20.]

Питання педагогічного моделювання знайшло своє трактування у наукових роботах Бернацької О.В., Борисова О.М., Вербицького А.А., Дубасенюк О.А., Загвязинського В.І., Зеєра Е.Ф., Красовської Л.А., Корнєщука В.В., Лазарева М.І., Лігоцького А.О., Лузана П.Г., Мещанінова О.П., Михеєва В.І., Пономарьов О.С., Ткачова О.С., та ін.

На думку Михеєва В.І., моделювання в педагогіці має декілька аспектів застосування:

- гносеологічний, у якому модель відіграє роль об'єкту у процесі пізнання певного явища;
- загальнометодологічний, який дозволяє взаємозв'язки різних елементів навчально-виховного процесу;
- психологічний, який описує різні сторони навчальної та педагогічної діяльності [4, с.8].

У монографії Лігоцького А.О. розроблена модель різнорівневої підготовки фахівців [5, с.8]. Науковцями створена модель різнорівневої освітньої системи, вона «дає змогу отримувати та оперативно реалізовувати оптимальні управлінські рішення» [5, с.7].

Модель професійних комунікативних якостей соціального педагога обґрунтовано О.І. Гурою. Науковець визначає основні підструктурні складові моделі: комунікативну, професійне мислення,

професійну спрямованість, експресивність, організаційність [6, с. 7.].

Важливі аспекти моделювання професійної підготовки соціального педагога та педагогів загалом розкрито у наукових дослідженнях Безпалько О., Вайнола Р., Зверева І., Капська А., Поліщук В., Лактіонова Г..

Сігов І.І. вважає, що модель повинна мати певну форму документального характеру [7, с.8].

На думку Чернілевського Д.В., модель майбутнього конкурентоспроможного фахівця, визначає зміст і процес його підготовки, критерії якості підготовки і розвитку його особистості, як суб'єкта соціально-професійної діяльності [8, с.71].

Таким чином у педагогічній науковій думці увага вчених зосереджується на вивченні сутності та структурних складових моделювання. Ми поділяємо думку Сергеева М. [9] і вважаємо обґрунтованим використання поняття моделі як ідеальної схеми процесу підготовки фахівців у ВНЗ, найбільш повного відображення уявлення про цілі, що має бути досягнуто.

Загалом ми вважаємо, що побудова моделі повинна базуватися на певних наукових положеннях:

- 1) виступати основою пізнання та систематизації нового;
- 2) забезпечувати можливість включити щось нове та інноваційне;
- 3) орієнтуватись на практичну реалізацію та можливість впровадження;
- 4) надавати нову інформацію про педагогічний об'єкт;
- 5) передбачати перевірку та істинність.

У рамках нашого дослідження модель повинна передбачати формуючу мету, тобто моделювання повинно нести не тільки пізнання нового, але і формувати саму суть нашого дослідження – креативність.

Ми будемо створювати концептуальну модель системи формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Дана модель міститиме у собі як суб'єкту так і професійну складову (креативну компетентність), що сприятиме успішній підготовці майбутніх соціальних педагогів, конкурентоспроможних на ринку праці, що є творчими, креативними і вільно володіючими обраним фахом.

Формування креативності не можливе без урахування психологічних особливостей особистості, її уподобань, здібностей та нахилів. Саме тому, у побудові моделі формування креативності майбутніх соціальних педагогів ми враховуватимемо наукові положення психологів гуманістичного напрямку (Розенберга А., Маслоу А., Торренса Е., Баррона Ф., Волаха М., Гілфорда Дж., Медніка С., Фрамма Е.), а також соціально-психологічні аспекти дослідження проблеми обдарованості (Богоявленської Д., Калашеної У., Пономарьова Я., Хуторського А., Моляко В., Ременець В., Клименко В.). Наукові погляди на розвиток і формування творчості та креативності саме цих науковців ми розглядали у попередніх розділах.

Ми вважаємо, що креативність є необхідною умовою в професійній діяльності соціального педагога, так як у різних професійних видах діяльності він повинен використовувати індивідуальний підхід до клієнта, який саме і вимагає творчості. Необхідність креативності у діяльності соціального педагога зумовлюється і новизною підходу до клієнта й нестандартністю у вирішенні проблем клієнта.

Саме тому, модель процесу формування креативності майбутніх соціальних педагогів ми розуміємо як описову характеристику, що містить вимоги щодо фахових знань, вмінь, можливостей, структури і результатів навчальної діяльності, професійно важливих якостей майбутнього соціального педагога, а також креативної компетентності в професійній сфері, що ґрунтується на умовах, етапах, принципах, методах, засобах та методичних прийомах її формування в процесі навчально-виховної діяльності

у ВНЗ IV р. а.

Ми вважаємо, що процес формування креативності майбутніх соціальних педагогів в умовах навчання у вищому навчальному закладі підвищиться, якщо в процесі навчання студента буде забезпечено:

- розробку моделі і програми формування креативності особистості майбутнього фахівця;
- підбір оптимальних форм і методів організації процесу педагогічної діяльності;
- послідовну реалізацію відібраної сукупності форм і методів;
- постійне коригування засвоєння компонентів креативної діяльності.

Концептуальна модель процесу формування креативності в майбутніх соціальних педагогів передбачає:

- формування у студентів чіткого уявлення про суть креативності та її складові;
- формування в процесі навчання і виховання позитивного креативного середовища;
- створення атмосфери творчого пошуку та психологічної підтримки;
- створення певних педагогічних умов, що допоможуть творчому зростанню особистості студента та його творчій самореалізації;
- застосування творчих завдань, методик в процесі навчання та виховання студентів;
- використання технологічних та пошукових моделей навчання в процесі оволодіння професійними знаннями;
- використання креативних форм діяльності в професійній сфері соціального педагога та формування креативної компетентності.

Креативна компетентність передбачає вміння:

- використовувати методологію психолого-педагогічної творчості, що є основою креативної діяльності;
- застосовувати креативні здібності, знання та вміння на вирішення професійних проблем;
- вести творчо-евристичний пошук нових шляхів вирішення професійних задач;
- вести креативну пошукову роботу у теоретико-практичній, самостійній та індивідуальній діяльності, а також в процесі проходження професійної практики;
- вміння формувати гіпотезу і перевіряти її у подальшій діяльності;
- чітко формувати основні цілі виконуваної професійної діяльності;
- вести альтернативний пошук методів і способів вирішення проблеми;
- уникати стереотипів у вирішенні проблеми;
- синтезувати та аналізувати ситуації;
- враховувати нові дані і ставити нові питання до проблеми, що виникла у традиційній ситуації;
- креативно вирішувати професійні проблеми з використанням знань з спецкурсу "Креативна компетентність соціального педагога".

Означена мета визначила подальше групування змісту процесу формування креативності студентів, форм, методів ФК майбутніх спеціалістів, створення відповідних соціально-педагогічних умов досягнення мети.

Структуру змісту ФКМСП у ВНЗ складають 4 основних компоненти:

- мотиваційний компонент як сукупність мотивів адекватних цілям і завданням процесу формування креативності;
- теоретико-практичний як сукупність теоретичних та практичних знань необхідних для формування креативних знань та вмінь;
- особистісно-креативний як сукупність особистісних якостей

та креативних здібностей, важливих для формування креативності майбутнього спеціаліста – соціального педагога;

- аналітико-результативний як сукупність основних показників та критеріїв сформованості креативної компетентності соціальних педагогів.

Функції компонентів забезпечують:

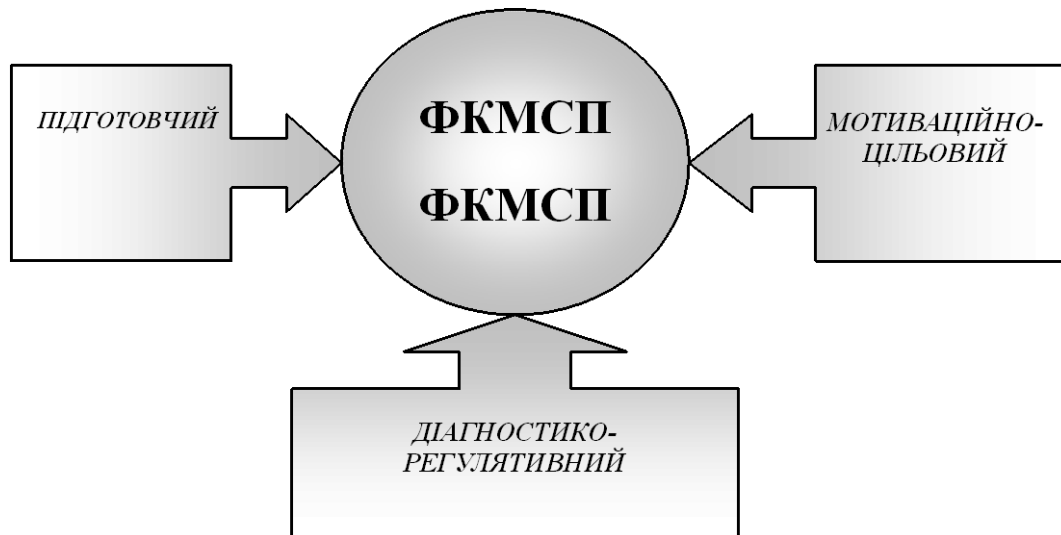
- креативну спрямованість соціального педагога;
- інноваційну обізнаність майбутнього спеціаліста;

- його технологічну обізнаність у сфері креативної професійної діяльності;

- успішний особистісно-креативний розвиток МСП.

Формування креативності майбутніх соціальних педагогів – це системна діяльність, яка включає в себе такі етапи:

- 1) підготовчий;
- 2) мотиваційно-цільовий;
- 3) діагностико-регулятивний.

МСП- майбутні соціальні педагоги;

ФКМСП- формування креативності майбутніх соціальних педагогів.

Рис. 1. Етапи формування креативності майбутніх соціальних педагогів

Ефективність формування креативності МСП у процесі навчання та виховання в ВНЗ визначається такими показниками:

- 1) спрямованість МСП на творчу діяльність та розвиток креативних знань та вмінь у процесі навчання і виховання у ВНЗ;
- 2) орієнтація на забезпечення мотиваційно-ціннісного МСП ставлення до креативної професійної діяльності;
- 3) вироблення на цій основі креативної професійної компетентності МСП;
- 4) ріст соціально-педагогічної майстерності студентів у процесі навчання у ВНЗ.

Окрім того, необхідно зауважити, що існують основні труднощі, пов'язані з формуванням креативності МСП у ВНЗ, до них можна віднести:

- відсутність необхідного навчально-методичного забезпечення;
- не розробленість механізму реалізації у навчально-виховному процесі ВНЗ креативних методик, технік;
- недостатня поінформованість педагогів з проблем організації креативної діяльності МСП;
- велике навантаження педагогів та обмеженість ресурсів.

Узагальнюючи, треба підвести підсумки:

- ФКМСП розуміється як процес цілеспрямованого розвитку в умовах вищого навчального закладу всіх креативних здібностей, вмінь, знань, які складають креативну компетентність МСП;
- суть процесу формування креативності МСП слід трактувати як зміну станів (рівнів) формування та розвитку креативності від елементарного до можливого максимально-креативного рівня в конкретних навчально-виховних умовах ВНЗ.

Наша концептуальна модель формування креативності майбутніх соціальних педагогів ґрунтується на засадах системного, компетентнісного, особистісного, синергетичного підходів, концепціях проблемного та розвивального навчання та психолого-

педагогічній концепції контекстного навчання, а також особливості, закономірності, принципи і психологічні механізми творчої діяльності та розвитку креативності.

Розглядаючи процес формування креативності особистості соціальних педагогів у ВУЗі, потрібно зазначити, що в даний час в освітній процес активно впроваджується особистісно-розвиваюча практика, заснована на суб'єктній позиції реальних суб'єктів процесу навчальної діяльності.

Цей процес характеризується орієнтацією на розвиток і саморозвиток особистості, створенням умов для її самореалізації і самовизначення, встановленням суб'єкт-суб'єктних відносин, формування відношення до себе як суб'єкту власного творчого розвитку.

Вагомість суб'єкт-суб'єктних відносин педагога і студентів підкреслюється у наукових роботах вітчизняних педагогів – Міщенко А., Смирновим С., Сластьоніним В., Петровським В., Підкасистим П., Фрідманом Л.. Вони розглядають такі відносини як основу стратегії гуманізації сучасної освіти, яка вимагає якісно нової практики взаємодії між суб'єктами освітнього простору.

Такий підхід повинен також стати основою навчання фахівців – майбутніх соціальних педагогів та орієнтуватись на розвиток креативності студента. У нашій концептуальній моделі ми будемо надавати пріоритет суб'єкт-суб'єктним відносинам або "міжсуб'єктному зв'язку", що і буде відправною домінантою процесу формування креативності майбутніх соціальних педагогів у вузі.

Педагогічний процес формування креативності у студентів соціальних педагогів припускає:

- накопичення знань, умінь і навичок;
- самоорганізації та самовдосконалення;
- розвиток пізнавальних здібностей;
- самореалізації як майбутнього фахівця;
- розвиток творчого потенціалу особистості;

